

ÎNCEPUTURILE ȘCOLII DIN DUMITREȘTI

Nicolae Giurcă

Începuturile învățământului din Dumitrești se află din lipsa documentelor - într-o deasă ceață a uitării, din care străbat informații discontinue, venite din surse diferite. Arhiva școlii dinainte de Primul Război Mondial a fost evacuată din fața invaziei germane în 1916 și trimisă în Moldova, de unde nu s-a mai întors nici o hârtie. Documente în arhivele fostelor inspectorate școlare nu am găsit nici la Focșani, nici la Râmnicu Sărat, și nici la Buzău; informații începând din anul 1867 se găsesc la Arhivele Naționale Istorice Centrale București.

Informații dintr-o sursă destul de sigură am întâlnit într-un studiu publicat de Mihai Popescu în revista „Milcovia” din 1936. Pe o listă cu învățătorii școlilor primare din județul Râmnicu Sărat în 1861 figurează la Dumitrești două nume, **Anghel Roșca** la Bicești și **Nica Radu** la Dumitrești. Ar reieși că la Dumitrești se aflau în 1861 deja două școli: una la Bicești de Sus și una la Dumitrești de Jos fiecare cu câte un învățător. În același studiu, Mihai Popescu arată: „...satele districtului Rm.Sărat în care urmează să se înființeze treptat școli” Sunt - printre altele - propuse la Dumitrești două școli: la Bicești de Sus (114 elevi), la Bicești de Jos (52), la Dumitrești de Sus (84) și la Dumitrești de Jos (104). Lista e nedată, dar probabil cele două școli sunt înființate în urma propunerii făcute, bineînțeles, anterior.

Ne-am referit la acest studiu – pentru care autorul nu indică bibliografia – deoarece la Arhivele Naționale Buzău unde ar fi trebuit să se

găsească arhiva fostului județ Râmnicu Sărat din secolul trecut nu am găsit documentele căutate.

Există totuși dosare la Arhivele Naționale Buzău referitoare la fostul județ Râmnic, dar cele mai vechi sunt scrise de mână, cu litere chirilice și nu le-am putut descifra. Un singur dosar din 1837 scris cu litere latine aflat la Arhivele Naționale Buzău, arată că la acea dată pe teritoriul plășii Plaiul: „*nu se gădesc astfel de școli*” (Presupun – că e vorba de școli înființate ca urmare a recomandărilor Regulamentului Organic din 1832, sau – poate – școli mănăstirești, pe lângă biserici sau înființate din inițiativă particulară de către boieri sau obștile sătești).

Pentru a complini într-un fel lipsa de documente privitoare la începuturile școlii în comuna noastră ne vedem nevoiți să aducem informații privitoare la existența școlilor din comunele învecinate, pentru care întâmplător am găsit unele documente.

Astfel, pentru comuna Chiojdeni, unde în 1916 arhiva școlii n-a fost evacuată în Moldova se găsesc documente mult mai vechi ca la Dumitrești. Am găsit la școală dosare, cataloage, matricole, registre de prezență începând din anul 1873. Mai mult, I. Dogaru, profesor la această școală – localnic prin naștere – afirmă că în arhivă existau cataloage din 1863 - 1864 și că în dosarul de corespondență pe 1871 era o veche schiță monografică a școlii scrisă cu creion chimic pe două foi în care se consemna că școala fusese înființată în 1815 și că părinții plăteau „catindatului” câte trei lei vechi pentru fiecare copil.

Până la descoperirea altor documente informația se cuvine a fi reținută cu rezerve.

Referindu-ne în continuare la vechimea școlilor din zonă putem relata că am găsit la București într-un dosar din 1876 (dosar nr.3052, ANIC București, fond MIP) o reclamație a locuitorului D. G. Popa din Jitia care se plânge de distrugerea unui local de școală de către arendașul Toma Chircu care: „...*a distrus unul din cele două localuri ale școlii, iar pe celălalt îl locuiește*”, precizând că localul distrus, fusese construit sub domnia lui Grigore acum 40 ani. Scăzând 40 din 1876, data reclamației, reiese că

școala fusese construită înainte de 1840. Am făcut această digresiune privitoare la școlile din Chiojdeni și Jitia pentru a folosi datele respective în sprijinul ideii că dacă în localități mai mici subordonate administrativ Dumitreștiului care era reședință de plasă, existau școli înainte de 1850, este greu de crezut că aici să nu fi fost. În sprijinul acestei concluzii reproducem o informație dintr-un dosar găsit la ANIC București, fond MIP (dosar nr.4062/1855) în care se recomandă printr-o înaltă rezoluție a însuși domnitorului că se găsește de cuviință a se înființa școli: „...*în fiecare plasă în satul cel mai apropiat și cel mai central, astfel încât numai după ce se vor înființa câte o școală în fiecare plasă din toată țara, apoi să se mărească numărul școlilor în fiecare plasă*”

Ar părea ca atare absurd să admitem că s-au înființat școli la Chiojdeni și Jitia înainte de înființarea lor la Dumitrești, ceea ce contrazice nu numai logica, dar și ordinul expres al chiar domnitorului țării. Din lipsă de alte informații luăm ca atare în seamă ca **dată a înființării celei mai vechi școli din Dumitrești anul 1861**, deși mai mult ca sigur descifrarea dosarelor de Arhivele Naționale Buzău va conduce la modificarea acestei date.

După informațiile obținute pe cale orală de la bătrânii satului, s-ar părea că școala din Dumitrești de Jos a funcționat inițial într-o casă de bărne aflată pe locul unde mai târziu, după 1890, și-a avut locuință bătrânul învățător **Ion Dumitrescu**, primul învățător al comunei, absolvent de Școală Normală, pe care autorul lucrării de față și-l amintește din vremea copilăriei și căruia îi va face pe parcursul lucrării o prezentare amănunțită.

Mai sigur școala din Bicești de Sus având ca învățător pe **Anghel Roșca** se afla în satul Roșcari și clădirea și locul au fost vândute prin 1890 lui Iancu Roșca, funcționar la Primărie pe vremuri, pe locul respectiv aflându-se actualmente amplasată locuința moștenitorilor lui **Dumitru Roșca**, poreclit Caragață.

Nu avem informații despre acești primi doi învățători, memoria colectivă locală prezentând ca prim învățător al comunei pe un **Nica Bucureșteanu** neîntâlnit în documentele pe care le-am găsit din a doua

jumătate a secolului XIX. Întrucât la ANIC București lipsesc dosare pentru o lungă perioadă de timp (1871 - 1887), sigur printre învățătorii începuturilor școlare la Dumitrești, Nica Bucureșteanu, mort prin 1910, a funcționat ca învățător, poate singur, poate alături de alții, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Era dascăl la biserică și figura îi era încă vie în memoria celor vârstnici dinaintea generației mele. Despre „moș Nica”, spunea tatăl meu Năstăsache Giurcă, născut în 1902, că tatăl său Panaete, născut în 1859, învăța carte prin 1875 cu acest „moș Nica”: „...*tata a învățat de la copiii literele latine, fiindcă la școală cu moș Nica învățase cu litere chirilice*”

Rezultă că bunicul meu învățase carte la Dumitrești cu dascălul bisericii, asemeni lui Nică, din „Amintiri din copilărie” de Ion Creangă. Informații orale despre Nica Bucureșteanu am căpătat în jur de 1970 de la mai mulți bătrâni din sat și întrucât nu am documente doveditoare, voi încerca să îi schițez un portret pe baza acestor relatări.

Alți bătrâni născuți în jur de 1900: Benone Bucureșteanu, Arghir Bucureșteanu își aminteau despre el ca fost dascăl al bisericii care învăța copiii carte. Ion Bucureșteanu de 93 ani într-o relatare făcută la 9 mai 1999 spunea că: „*învăța copiii într-o casă a lui Andone Stănilescu aflată între casele actuale ale lui Puiu Roșculeț și Ion Nițu, cam pe locul casei lui Ionel Stănilă*”

Dovadă că l-a păstrat în amintirea lui de copil este faptul că acest Ion Bucureșteanu - Chiocea – preciza: „*mi-l amintesc pe moș Nica: înjura de cădelniță*”

Mihalache Bucureșteanu, nepot direct al lui moș Nica, dădea prin 1985 o altă variantă: „*învăța copiii carte în tinda bisericii după slujbă, pentru fiecare copil plătindu-se bunicului meu o dublă de porumb*”

Se spune că învăța copiii scris - cititul folosind plăci de nisip pe care se scria cu degetul sau cu un bețișor. Se relatează, de asemenea, că pedepsele aplicate celor neascultători sau leneși, constau în introducerea părului de pe cap răsucit, într-o gaură dată cu burghiul în bârna din perete și prinderea cu un cep, școlarul rămânând atârnat ca spânzurat o perioadă de

timp. Tradiție orală neconsemnată, dar demnă de crezare dacă o punem alături de Sfântul Neculai, făcătorul de vânătași din școala contemporană din Humuleștii lui Creangă.

Cam de aceeași vârstă cu Nica Bucureșteanu mai trăia un bătrân Ilie Zaharia mort în vârstă de 100 ani prin 1910, care știa carte tot pe litere chirilice.

De la cine și unde învățaseră aceștia carte în prima jumătate a secolului XIX e greu de aflat.

Tot pe la biserici probabil – nu neapărat la cele din comună, înființate destul de târziu¹, poate pe la schituri, cum ar fi la Poiana Mărului de la Jitia, care era destul de aproape.

Manuale, material didactic, rechizite, probabil totul se reducea la placa cu nisip, de care s-a vorbit mai sus și cărțile împrumutate de la biserică. Referitor la scrierea cu litere chirilice suntem nevoiți să constatăm că ea era tradițională și încă se uzita, deși din 1858 Comisia Consultativă de pe lângă Eforia Școlilor recomanda: „*ortografia cu litere latine*”².

În puținele documente scrise din epoca respectivă găsite pe plan local rezultă că ne aflăm într-o perioadă de tranziție, când încă se scria cu litere chirilice, dar și când scrisul cu litere latine îi ia treptat locul. Astfel, un act din 1862 scris cu litere chirilice cursive, ușor de citit, e autentificat la Primăria comunei Dumitrești cu un scris citeț și ușor descifrabil cu litere latine sub semnătura unui Zeherescu „*sciitor*”

Un alt act - datat 1865 - este scris cu litere latine de același notar Zeherescu și contrasemnat de primarul M. Bizadea, tot cu litere latine. Pe alte două acte din 1867 și respectiv 1875, se găsește semnătura clară cu litere latine a lui A. Roșculescu, moșnean dintr-o veche familie de localnici. M. Bizadea, primarul care semnează actele de pe întreg dosarul împrumutării din 1865, precum și Roșculescu erau localnici, deci

¹ Prima biserică atestată la Dumitrești datează din 1829, conform Synodicului bisericii cu hramul Sf. Dumitru, p.7

² V. A. Urechia, *Istoricul școlaelor (1800 - 1864)*, București, 1892, p.159

învățaseră la Dumitrești și nu de la moș Nica care era cam de aceeași vârstă cu ei și care scria cu litere chirilice.

Probabil că cei despre care s-a pomenit mai sus și pe care i-am găsit consemnați la ANIC București în 1861 să fi cunoscut alfabetul latin și să-i fi învățat pe copii carte, scrierea relativ recent introdusă.

Nu este exclus ca între 1860 și 1880 să fi funcționat în comună simultan mai mulți învățători, alături de cei consemnați în 1861; va fi funcționat în anii următori și Nica Bucureșteanu, dascălul bisericii, care învăța copiii scris - cititul cu litere chirilice.

În 1876 se aflau înscriși la Școala din Dumitrești 54 de copii (52 băieți și 2 fete), deci era populație școlară pentru două sau chiar mai multe posturi. În arhivă se găsesc documente ștampilate cu o ștampilă pe care scria: „Școală model” și în dosarele din 1867 e găsit ca învățător Petre Bistriceanu, iar în 1870 - 1871 Constantin Popescu. Lipsa dosarelor din arhivă pe 17 ani (1871 - 1887) lasă în necunoscut o lungă perioadă de timp în care școala a continuat să funcționeze și să existe, dovadă chiar acest Nica Bucureșteanu a cărui amintire era încă vie în memoria celor mai bătrâni și care chiar dacă a trăit până în jur de 1910 nu mai avea loc într-o școală la care acum funcționau învățători absolvenți de școli normale cum au fost **Ion Dumitrescu** și **Antonia Dobrescu**, consemnați scris ca învățători începând din 1890.